

Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Ekonomii
Katedra Makroekonomii i Stosunków Międzynarodowych

---

ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów, tel. 17 872 1710, e-mail: boguslaw.slusarczyk@gmail.com

Prof. UR dr hab. Bogusław Ślusarczyk
Kierownik Katedry Makroekonomii
i Stosunków Międzynarodowych
Wydział Ekonomii
Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie

Rzeszów, 21.08.2019 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Michała Wojtaszka
pt. Inwestycje amerykańskie w polskim sektorze rolno-spożywczym
w warunkach światowych procesów liberalizacyjnych

Promotor: Dr hab. Jakub Kraciuk,
Profesor SGGW

1. Podstawa opracowania recenzji

Formalną podstawą opracowania recenzji stanowi Uchwała Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie z dnia 28 maja 2019 r.

2. Ocena struktury pracy z punktu widzenia osiągnięć badawczych – ocena merytoryczna

Praca obejmuje 216 stron i składa się z: wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii, spisu tabel, wykresów i rysunków.

Treść pracy zawiera sześć rozdziałów o zrównoważonej strukturze co do ich objętości i została udokumentowana odsyłaczami do literatury przedmiotu i danych źródłowych. Bibliografia liczy 213 pozycji, w tym 80 angielskojęzycznych. Jednak kilka pozycji nie znajduje swego odzwierciedlenia w odsyłaczach w pracy; wykaz bibliograficzny powinien zawierać tylko te pozycje, które zostały wykorzystane w pracy. W przypadku kontynuacji badań,

bądź zamiaru opublikowania fragmentów rozprawy, celowe byłoby bardziej precyzyjne dokumentowanie źródeł.

Pomimo przedstawionych zastrzeżeń, stopień wykorzystania źródeł literaturowych uznać można jako wystarczający dla wykazania się przez Doktoranta ogólną wiedzą teoretyczną, o której mowa w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789) w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1669).

Wstęp rozprawy obejmujący 5 stron zawiera uzasadnienie wyboru tematu pracy, jej cele hipotezy badawcze, źródła danych empirycznych oraz metody, techniki i narzędzia badawcze. Brak natomiast charakterystyki struktury i układu treści. Oceniając treść wstępu należy zwrócić uwagę na:

- 1) sformułowanie celu szczegółowego nr 1 jest zbyt ogólne. Moim zdaniem należałoby określić zakres procesów liberalizacji gospodarczej i ich wpływ na dynamikę rozwojową gospodarki świata, czy danego kraju oraz stworzenia możliwości szerszego uczestnictwa w międzynarodowym podziale pracy i współpracy gospodarczej. Przede wszystkim chodzi o liberalizację wewnętrzną związaną ze zmianami ustrojowo - systemowymi oraz liberalizację zewnętrzną, wynikającą z włączenia danego kraju do struktur unijnych dokonującą się w ramach WTO. Doktorant winien wskazać, który zakres liberalizacji ma istotny wpływ na dynamikę i strukturę napływu amerykańskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych;
- 2) w hipotezie nr 4 Doktorant stwierdza, że „Amerykańskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne wywarły wpływ na poprawę konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego”. Należałoby konkretnie określić o jaką konkurencyjność chodzi, czy o cenową, czy pozacenową. Moim zdaniem, dzięki tym inwestycjom nastąpiła poprawa konkurencyjności pozacenowej, tj. zwłaszcza technologicznej. Ponadto Doktorant powinien zaanonsować we wstępie, iż w zakończeniu pracy są sformułowane wnioski ogólne dezyderaty.

W rozdziale pierwszym zostały omówione takie zagadnienia jak; istota, cele, zakres i formy (rodzaje) liberalizacji. Doktorant podkreślił, że dyskusję na temat korzyści jakie umożliwiłaby taką liberalizację handlu zapoczątkowali twórcy ekonomii klasycznej: Adam Smith i Dawid Ricardo. Natomiast współcześnie teoretycy zajmujący się tymi zagadnieniami uważają, że liberalizacja stosunków wymiennych ma na celu nie tylko korzyści ekonomiczne, ale także polityczne.

Ponadto wskazują oni dwie różne formy liberalizacji; jednostronną i dwustronną lub wielostronną, przy czym liberalizacja jednostronna może być konwencjonalna i agresywna. Z kolei wzajemna liberalizacja handlu może mieć charakter preferencyjnej i niedyskryminacyjnej.

Na ekonomiczne i polityczne korzyści multilateralnej liberalizacji handlu międzynarodowego zwracają uwagę m.in. W. Mayer, K. Bagwell, G. Maggi czy W. Ethier.

Autor rozprawy podkreślił także znaczenie liberalizacji przepływów kapitałowych wskazując na efekty i zagrożenia, jakie one generują zarówno z punktu widzenia teorii neoklasycznej jak i teorii keynesowskiej.

Po omówieniu ww. zagadnień Autor przechodzi do charakterystyki procesów liberalizacji we współczesnej gospodarce światowej. Przedstawione zostały etapy procesów liberalizacji protekcjonizmu po II wojnie światowej oraz rundy negocjacyjne GATT i WTO, których zasadniczym celem jest liberalizacja handlu światowego.

Autor w sposób logiczny, chronologiczny i syntetyczny dokonał analizy przebiegu procesów liberalizacji. Podobnie również cechują się prowadzone rozważania w punktach od 1.3 do 1.6.

Autor omawiając rolę ugrupowań integracyjnych zwraca uwagę na najistotniejsze problemy z punktu widzenia podjętego tematu rozprawy. Jednak przedstawiając zarys powstania Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) Autor pisze, że na początku czerwca (1955 r.) doszło do Konferencji w Messynie, podczas której szóstka państw założycielskich – Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, Republika Federalna Niemiec, oraz Włochy – zdecydowały o powołaniu **w ramach** "Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali dwóch dodatkowych instytucji: Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej oraz Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej." Otóż moim zdaniem jest pewna nieścisłość, ponieważ na konferencji państw członkowskich EWWiS w Messynie powołano do życia Komitet pod przewodnictwem ministra spraw zagranicznych Paula Spoaka, którego zadaniem było przygotowanie projektu utworzenia wspólnego rynku i wspólnoty energii atomowej. Dnia 21 kwietnia 1956 r. został przedstawiony odpowiedni raport w tej sprawie. Rok później, 25 marca 1957 r. w Rzymie zostały podpisane: Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG), Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (Euratom). Obydwa traktaty zawarte zostały na czas nieokreślony (art. 24 Traktatu EWG). A więc EWG i Euratom nie zostały utworzone w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali.

Istotne znaczenie dla procesów liberalizacyjnych miały uregulowania instytucjonalno-prawne, a zwłaszcza transatlantyckie porozumienia liberalizacyjne dotyczące stosunków handlowych UE i USA, a także stanowiące

podstawę rozwoju stosunków gospodarczych Polski i Stanów Zjednoczonych. Ponadto Autor zwrócił uwagę na zakres i efekty oddziaływania umowy pt. Transatlantyckie Partnerstwo w dziedzinie handlu i Inwestycji wskazując także na ryzyko jakie podpisanie tej umowy generuje.

Podsumowując rozważania stanowiące tło dalszych związanych z napływem inwestycji amerykańskich do gospodarki Polski uważam, że Autor opanował w stopniu bardzo dobrym wiedzę w tym zakresie.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w aspekcie teoretycznym są przedmiotem analizy w rozdziale II pracy. Autor, w tym rozdziale, zaprezentował podstawy teoretyczne BIZ, ich definicje oraz ich oddziaływanie w aspekcie mikro- i makroekonomicznym. Co więcej, dokonał klasyfikacji teorii bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a także ich wpływ na handel zagraniczny. Należy pozytywnie ocenić sposób przedstawienia teorii, a mianowicie jego tabelaryczne ujęcie oraz lapidarne, a zarazem wyczerpujące omówienie tych teorii. Jednakże brak jest krytycznej oceny Doktoranta dotyczącej prezentowanych definicji i wskazania teorii, które najbardziej odzwierciedlają współczesne uwarunkowania i są weryfikowalne.

Autor powinien – na podstawie analizy przedstawionych teorii – dać odpowiedź, dlaczego najczęściej kapitał zagraniczny lokowany jest w dziedzinach, w których dany kraj posiada przewagi komparatywne oraz w sektorach (gałęziach) charakteryzujących się wysoką i szybką stopą zwrotu. Z dotychczasowego doświadczenia bowiem wynika, że kapitał ten dominuje w dziedzinach praco- i surowcochłonnych, w sferze usług finansowych i handlu.

W rozdziale trzecim został przedstawiony zarys stosunków polityczno-gospodarczych pomiędzy Polską i Stanami Zjednoczonymi po roku 1989 r. W okresie transformacji ustrojowo-systemowej nastąpiło przeorientowanie amerykańskiej polityki zagranicznej w stosunku do Polski. Zostały zawarte porozumienia o współpracy gospodarczej i handlowej pomiędzy obydwojoma krajami. Stanowiły one podstawę wymiany handlowej przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych i przepływu ludzi między krajami.

W rozdziale tym zawarto wiele dyskusyjnych stwierdzeń, które nie zostały poparte badaniami ani odsyłaczami do literatury oraz danych statystycznych, a mianowicie:

- 1) na stronie 73 Autor pisze, że..." Głównymi czynnikami wpływającymi w ostatnim okresie na dynamikę polsko-amerykańskiej współpracy są z jednej strony, przewartościowania w ramach polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony USA, z drugiej, systematyczny wzrost pozycji Polski w Unii Europejskiej."

Sądzę, że w świetle zdarzeń w ostatnich latach raczej następuje osłabienie pozycji Polski;

- 2) jakie były symptomy i zakres otwierania się gospodarki polskiej dla kapitału zagranicznego w latach 1976 - 1985 (s. 75). Proszę Doktoranta o udzielenie odpowiedzi na to pytanie w czasie obrony;
- 3) również na stronie 75 Autor stwierdził, że „Firmy amerykańskie były pionierami transformacji gospodarczej...”. Trudno się zgodzić z tym stwierdzeniem, gdyż w świetle statystyk inwestycje z krajów UE stanowiły ok. 68 %, a z Ameryki Północnej 16 % całości kapitału (inwestycje zagraniczne w Polsce, według IKiCHZ);
- 4) według NBP napływ amerykańskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski na koniec 2016 r. wyniósł 4,7 mld USD (na koniec 2015 r. – 4,8 mld USA). Natomiast akapit niżej na stronie 77 Autor podaje, że....”W latach 2010-2017 amerykańscy inwestorzy zainwestowali w Polsce ok. 1,9 mld Euro...” A zatem, które dane są wiarygodne?;
- 5) na stronie 77 Autor pisze, że... „Ponad 70 % kapitału USA koncentruje się w dwóch województwach: 41 % podkarpackim, 26 % mazowieckim...” Według danych przedstawionych na wykresie 11 (s. 112) wygląda to inaczej, natomiast na wykresie 15 (str. 119) Autor potwierdził zgodność z wyżej przytoczonym cytatem. Proszę wyjaśnić te rozbieżności;
- 6) na stronie 79 zamieszczony jest akapit ...„W imporcie Polski z USA w 2017 roku dominujące znaczenie miały wyroby przemysłu elektromaszynowego stanowiące 61 % polskiego eksportu na rynek USA oraz 61 % importu z tego rynku...”. Proszę Doktoranta o wyjaśnienie struktury towarowej eksportu Polski do USA oraz struktury towarowej importu USA do Polski, bowiem to stwierdzenie budzi kontrowersje;
- 7) na wykresie 3 (s.82) przedstawiono wartość importu i eksportu usług z/do USA w latach 2010-2017. Autor ograniczył się jedynie do stwierdzenia, że wystąpiła tendencja wzrostowa nie konkretyzując o jakie usługi chodzi, a więc jaka jest ich struktura;
- 8) na wykresie 4 zaprezentowano emigrację i imigrację z/do Stanów Zjednoczonych w latach 1989-2014. Komentując zjawisko emigracji Autor stwierdził, że... „ W przypadku emigracji dynamiczny wzrost nastąpił na początku lat 90., co można powiązać ze zmianami zachodzącymi wewnątrz kraju oraz począwszy od 2004 roku, kiedy to Polska przystąpiła do Unii Europejskiej”. Otóż na wykresie to się nie potwierdza, a ponadto nastąpiła zmiana kierunków

i rozmiarów emigracji ludności Polski do Krajów Unii Europejskiej, a nie do Stanów Zjednoczonych.

Rozdział czwarty zatytułowany „Determinanty napływu amerykańskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych do polskiej gospodarki” liczy 27 stron. W rozdziale tym Autor zdefiniował pojęcie atrakcyjności inwestycyjnej i zidentyfikował jej determinanty. Wielość czynników decydujących o atrakcyjności inwestycyjnej oraz ich często niewymierny charakter sprawiają trudność porównania gospodarek pod względem konkurencyjności w przyciąganiu BIZ. Jednak rankingi międzynarodowych ośrodków i instytucji wskazują, że Polska była wśród najbardziej atrakcyjnych krajów w Europie dla BIZ. Szkoda, że Autor ograniczył swoją analizę w tym zakresie do lat 2015-2017 (zob. tab. 6 i 7), które dotyczą pozycji Polski wśród krajów Europy. Niewątpliwie na rozmiary i kierunki napływu BIZ do Polski mają uregulowania prawne oraz funkcjonowanie Specjalnych Stref Ekonomicznych. Na te uwarunkowania Autor zwrócił uwagę w punktach: 4.2 i 4.3. Rozważania Autora są interesujące i w pełni wyczerpujące, na rysunkach od 1 do 3 przedstawił On rozmieszczenie SSE w Polsce oraz stosowane instrumenty przyciągające zagranicznych przedsiębiorców.

W punkcie 4.4 rozdziału czwartego pracy Doktorant zaprezentował motywy lokalizacji amerykańskich BIZ w Polsce w świetle przeprowadzonych badań przez KPMG w Polsce a Amerykańską Izbę Handlową w Polsce. Rozważane zagadnienia zostały zilustrowane na 4-ch wykresach. Materiał zawarty w tym punkcie wskazuje na dobrą znajomość czynników determinujących atrakcyjność inwestycyjną Polski. Brak jest jednak odpowiedzi na następujące pytania:

- w jakich branżach, czy sektorach funkcjonują ankietowane firmy?
- uwzględniono 487 największych spółek (str. 111) należących do globalnych amerykańskich grup kapitałowych, ale działających w jakich sektorach lub dziedzinach?

Niestety, Autor nie dokonał podsumowania i uogólnienia przeprowadzonej analizy.

Rozdział piąty zatytułowany „Amerykańskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne w polskim sektorze rolno-spożywczym” obejmuje następujące zagadnienia dotyczące:

- polskiego sektora rolno - spożywczego, który scharakteryzowano zbyt ogólnie. Dane statystyczne mają charakter fragmentaryczny, większość danych dotyczy 2016 roku. Moim zdaniem należało przedstawić w ujęciu tabelarycznym produkcję, sprzedaż (w tym eksport tego sektora i jego udział w eksporcie ogółem), a nie ograniczać się tylko do stwierdzenia, że stał się on (sektor rolno-spożywczy) liderem polskiego handlu;

- inwestycji amerykańskich w Polsce wraz z prezentacją największych i ich rozmieszczenie w układzie przestrzennym. Autor w sposób rzetelny i wyczerpujący omówił kształtowanie tendencji napływu amerykańskich BIZ do Polski w latach 2012-2017 zarówno od strony ich wielkości, liczby podmiotów jak i ich salda. Ponadto zilustrował na wykresie 15 ich rozmieszczenie w poszczególnych województwach oraz według sekcji PKD (zob. rys. 4);
- amerykańskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych lokowanych w polskim sektorze rolno-spożywczym. Autor przeprowadził analizę biorąc pod uwagę następujące kryteria: rozmiary inwestycji i ich rodzaje, liczbę podmiotów, utworzone miejsca pracy, udział procentowy inwestycji amerykańskich w kapitale zagranicznym ogółem w sektorze rolno-spożywczym. Strukturę geograficzną, tj. ich rozmieszczenie w poszczególnych województwach oraz strukturę branżową.

Rozważane w tym rozdziale zagadnienia stanowią o wartości merytorycznej pracy i wnoszą wartość dodaną. W tej części pracy Autor weryfikuje przyjęte hipotezy badawcze. Doceniając wysoką wartość merytoryczną tej części rozprawy, należy zwrócić uwagę na pewne szczegóły, które budzą kontrowersje i zastrzeżenia, a mianowicie:

- zawarte w tabeli 8 dane dotyczące amerykańskich BIZ typu greenfield w sektorze rolno – spożywczym w latach 2004-2017 są niejasne i bardzo lakonicznie zinterpretowane;
- w tytule tabeli 8 Autor stwierdził, że dane dotyczące amerykańskich BIZ typu brownfield w sektorze rolno – spożywczym w latach 2004-2017, a tymczasem brak danych za lata 2016-2017;
- na stronie 130 Doktorant komentując dane zawarte w tabeli 11 ograniczył się do stwierdzenia, że... „poziom kapitału zagranicznego zmniejszał się z roku na rok... średnio o 6 %. W przypadku inwestycji amerykańskich w sektorze rolno – spożywczym można zauważyć odwrotną tendencję”. Autor powinien szerzej skomentować te tendencje i dać odpowiedź, dlaczego?
- istnieje rozbieżność między danymi na wykresie 22 i 23. Na wykresie 22 brak danych dotyczących województwa podkarpackiego.

Szósty rozdział pracy poświęcony jest analizie skutków napływu amerykańskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych do polskiego sektora rolno – spożywczego. Przedmiotem analizy są:

- zmiany na rynku pracy w sektorze rolno – spożywczym;
- rozmiary eksportu i importu produktów rolno – spożywczych realizowane przez przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym;

- zmiany bilansu handlowego w sektorze rolno – spożywczym; w poszczególnych województwach;
- funkcjonujące podmioty amerykańskie w sektorze rolno – spożywcym – studium przypadku.

Rozdział ten – podobnie jak i poprzedni - stanowi o wartość dodanej tej pracy. Zawarte w nim rozważania świadczą o wysokim poziomie kompetencji i o dobrym opanowaniu wiedzy przez Autora w zakresie omawianych zagadnień. Ponadto Autor przedstawił je na wielu wykresach i rysunkach oraz tabelach odpowiednio je interpretując, co niewątpliwie świadczy o Jego umiejętnościach prowadzenia analizy i formułowania wniosków uogólniających. Jednak, pomimo wyżej przedstawionej wysokiej oceny, jako recenzent mam zastrzeżenia do tekstu tego rozdziału. I tak:

- tabeli 14 i 16 zostały zaprezentowane podmioty z kapitałem amerykańskim w sektorze rolno – spożywcym i ich wyniki finansowania, ale nie ma podanego roku, którego one dotyczą;
- na stronie 157 Autor pisze, że... „Wzrost eksportu i importu można odnotować w latach 2014 – 2015 w przypadku województwa i świętokrzyskiego i podkarpackiego...”. Nie znajduje to potwierdzenia na wykresach 32 i 34;
- na stronie 158 zawarto informację, że...„ W przypadku rolnictwa wartość eksportu wzrastała średnio z roku na rok o około 28 %, natomiast wartość eksportu przemysłu rolno – spożywczego wzrastała średnio z roku na roku o około 7,5 %”.

Proszę wyjaśnić, których lat to dotyczy, jakich kierunków geograficznych i jaka była struktura asortymentowa tego eksportu.

W zakończeniu Doktorant sformułował wnioski końcowe w aspekcie weryfikacji hipotez badawczych. Treść jego wynika i pozostaje w ścisłym związku z rozważeniami w poszczególnych rozdziałach.

Reasumując należy stwierdzić, że struktura rozprawy, mimo sformułowanych zastrzeżeń jest właściwa. Pozwala ona na osiągnięcie zakładanych celów oraz weryfikację postawionych hipotez badawczych. Przeprowadzone rozważania potwierdzają ogólną wiedzę w zakresie ekonomii oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia, przez Doktoranta, pracy naukowej.

3) Ocena poprawności formalnej i językowej.

Rozprawa została napisana poprawnym stylem językowym. Formalną stronę recenzowanej pracy można uznać za zgodną z zasadami pisania prac doktorskich w nauk ekonomicznych. Doktorant nie uniknął jednak błędów formalnych i językowych. Do najważniejszych, dostrzeżonych usterek i niedociągnięć, należy zaliczyć:

- w pracy zbyt często stosowane są akapity jednozdaniowe lub brak jest akapitów;
- brak sformułowanych podsumowań poszczególnych rozdziałów i wprowadzenia do treści następnego rozdziału;
- rozbieżności pomiędzy danymi w tabelach, a komentarzem i danymi statystycznymi w tekście;
- niektóre interpretacje mające charakter uproszczony, lakoniczny;
- nieprawidłowo sporządzone odsyłacze, Autor nie stosuje skróconej formy przypisów.

4) Konkluzja

Biorąc pod uwagę przedstawione w niniejszej recenzji wnioski szczegółowe z przeprowadzonej oceny stwierdzam, że – pomimo wskazanych zastrzeżeń – praca doktorska mgr. Michała Wojtaszka na temat „Inwestycje amerykańskie w polskim sektorze rolno – spożywczym w warunkach światowych procesów liberalizacyjnych” **spełnia wymogi** określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz.U.poz.1669) i może stanowić podstawę do nadania jej Autorowi stopnia doktora nauk ekonomicznych.

Wnioskuje zatem o dopuszczenie rozprawy do publicznej obrony.